

ШЕСТДЕСЕТ МИНУТИ С МОРИС ДРЮОН

За него самия знаех от публикуваните във френския печат материали. Те не бяха много. Като че ли съвременните френски критици не са особено щедри към живите писатели дори от неговата величина.

За миг събрах в съзнанието си всичко, което бях чел за него: роден в Париж през 1918 г., завършил факултета по политически науки. Участва във Втората световна война. През 1942 г. избягва от окупираната френска територия и отива в Лондон. Там се включва в Свободните френски сили (FFL). Името му става популярно, когато заедно с писателя Жозеф Кесел написва текста на „Песента на партизаните“ (1943), впоследствие станала химн на освободителната борба на френския народ. Работи като военен кореспондент.

Морис Дрюон е автор на над тридесет произведения — романи на съвременна и историческа тематика, есета, новели, пиеси, максими. С голяма известност се ползува романният цикъл — трилогията „Краят на хората“¹ (*La Fin des hommes*). Първият том „Силните на деня“ (*Les Grandes familles*)² е преведен в цял свят и му спечелва най-авторитетната френска литературна награда — Гонкур, за 1948 г. Следват романите, „Разруха“ (*La Chute des Corps*) и „Среща в ада“ (*Rendez-vous aux Enfers*). Тази трилогия, известна повече със заглавието на първия том, привлича вниманието с жестокостта на човешките взаимоотношения в буржоазното общество, жестокост, която се проявява дори и в областта на родствениите връзки. Тя е безпощадна фреска на финансовите и политическите среди на Франция в периода между двете световни войни. „Няма съмнение, пише един френски критик, че такова изследване на човешката участ чрез живота на тези, които ръководят колективните съдбини, илюстрира и помага да се разбере произходът на драматичните стълкновения в съвременното общество.“

Още по-голяма известност имат историческите му романи — „Прокълнатите крале“³ (*Les Rois Maudits*), 1955—1960 г. Всички герои от шестте романа на тази серия са реално съществували исторически личности. С голямо художествено майсторство М. Дрюон пресъздава на страниците на своите книги епохата на френското Средновековие — XIV в., времето между процесите срещу тамплиерите и началото на Стогодишната война. Писателят разкрива документиранни подробности от ежедневието по това време, политическите драми, човешките страсти, изправяли едни срещу други крале, кралици, папи, министри, висшестоящи барони. . . Но нима всеки исторически роман не е пропит от влиянията на естетическите, икономическите и социално-политическите възгледи на времето, в което е написан? От своя страна не влияе ли той върху епохата, не разширява ли мирогледа на читателя? Между „Краят на хората“ и „Прокълнатите крале“ има много

¹ На български език са преведени първите два тома на трилогията — „Силните на деня“ — 1961 г. и „Разруха“ — 1965 г.

² Романът е екранизиран под същото заглавие и с голям успех е прожектиран и у нас. Ролята на барон Шудлер е изпълнявана от Жан Габен.

³ На бълг. ез. е преведен само първият роман от цикъла — „Железният крал“ — 1970 г. По „Прокълнатите крале“ е създаден многосериен телевизионен филм.

повече връзки, отколкото може да се предполага, сподели по време на разговора ни М. Дрюон.

СOLIDНАТА класическа подготовка му е позволила да разработи с успех и митологически сюжети — „Александър Велики“ (Alexandre Le Grand) е преведена и на български, не по-малко интересни са и „Мемоарите на Зевс“ (Les Mémoires de Zeus).

Несъмнено романните цикли на Морис Дрюон са подчинени на някакъв вътрешен замисъл. Хронологично и тематично те бележат градиране и деградиране. Първият цикъл „Краят на хората“ е картина на съдбата на едробуржоазни семейства. Вторият цикъл „Прокълнатите крале“ разкрива епоха от живота на най-високопоставените личности на нацията — кралете, и третият — има за предмет живота на боговете. Ставаме свидетели на края на хората, на детронирането на кралете, на демитизирането на боговете.

През 1966 г. за цялото му творчество на романист, есеист и драматург Морис Дрюон е удостоен с наградата на Монако. Същата година той е избран и за член на Френската академия. Това обезсмъртяване е най-високото отличие, което интелектуалният елит на френската нация може да присъди на свой гражданин. Две години М. Дрюон е бил и министър на културата на Франция.

Париж. Улица дьо Варен. В съседство на музея Роден ме посрещна обикновена, с нищо невпечатляваща фасада на стара двуетажна къща.

Звъня. Прекривам прага. Жена с посребрени коси се усмива и ме отвежда в просторна приемна. Старинни мебели, тежки завеси, гоблени, многобройни оригинални картини и предмети на изкуството ме пренасят няколко века назад. Минута по-късно се появи той, самият писател Морис Дрюон: с лула в ръка, среден на ръст, строен, със светли очи и „сняг“ в косата, излъчващ благородство и ведрост. С възмущение поемам протегнатата за поздрав ръка. Преминваме в работния му кабинет.

Моята среща-разговор с Морис Дрюон започва непринудено. Изключително ерудирана личност, духовит, с жив поглед и подкупваща усмивка на лицето, М. Дрюон, отговаряйки на поставените му въпроси, изложи част от своите философски и естетически възгледи.

Въпрос: Как се роди у Вас идеята за написването на романия цикъл „Краят на хората“? Героите плод на вашето въображение ли са или Вие сте наблюдавали и описвали живи прототипи и реални събития?

Морис Дрюон: Първата идея за написването на тази трилогия се породила у мен към 1940—1941 г., веднага след поражението, което Франция претърпя в първата част на войната, по време на немската окупация.

В действителност намерението ми беше да изследвам в един роман, как хората като личности, как семействата и обществата умират. В моите произведения съм имал грижи винаги насочени в три направления, защото човек не ми изглежда пълен и не може да се даде чувство или картина на неговата реалност, ако той не се разглежда в три аспекта: като личност, като член на едно семейство и като член на едно общество. Бих добавил даже, упражняващ професия, дейност. Не би могло да се постигне правноподобно изграждане на героите, ако не им се придаде определена професия или дейност, и би се попречило постигането на реална и явна картина, ако те се изолират от националната общност, към която те принадлежат.

Очевидно, без да кажем, че едно общество изчезва напълно, с всяко поколение, всеки половин век, с всеки век, има една психология на обществото, която изчезва. Извършва се трансформация. Френското общество е либерално-буржоазно и се е трансформирало многократно в течение на два века. И всеки път тази отмираща психология е създавала у хората, живели по това време, усещането за края на едно общество.

Никога не съм изграждал героите си, без да изхожда от нещо конкретно. Как би могло да бъде иначе? Изграждал съм ги, като вземам черти от различни лица, правя от тях амалгама и прибавям по въображение. Казаха ми, че съм написал романи-ключ. Не, написал съм романи с връзка — ключове, за всеки герой има много ключове. Случвало

ми се е да изгради драматични завръзки в „Краят на хората“, за които ми казват после: „Но как сте узнали, че подобно събитие се е случило в това семейство през 1883 г.?" Събитието не ми е било известно, не съм го знаел. В края на краищата добрият романист може само да пресъздаде реалното, това, което би могло да се случи. И ако му се потвърди, че едно измислено събитие се е случило наистина, тогава, когато писателят не е знаел за него, в такъв случай той има право да си каже: книгата ми несъмнено е сполучлива.

Въпрос: Бихте ли запазили същата ангажираност, етика и естетически позиции, ако трябва да разработите същия сюжет, същата епоха, сега двадесет и седем години след създаването на трилогията?

Морис Дрюон: Що се отнася до естетическите ми позиции, отклонения не бих направил. Методът на разказване, който съм използвал в романа, е класически. Мисля, че за материя като тази не може да се намери по-добър метод от този на Балзак, Толстой, Мопсан или Зола. Когато човек търси вдъхновение от майсторите на изкуството, и това важи за живописата, архитектурата и литературата, той се стреми да имитира съвършенството на древните майстори, той мисли, че имитира, но не постига това. Тогава той твори по-лошо или прави друго нещо, но на базата на тези големи образци. Според мен, само като се вдъхновява от уроците на гениалните творци от миналото, човек успява да сътвори оригинално произведение. . . . Имам пред вид античната гръцка и римска епоха в областта на архитектурата, Ренесанса в изобразителното изкуство, романа на XIX в. Усилието за разбиране на най-ранната епоха на едно изкуство е именно това, което позволява да се обновяваме.

Що се отнася до етиката, вярвам, че бих запазил същото отношение, защото в същност това, което рисувам, критикувам, разобличавам, това са някои постоянни недъзи на човешката природа, развиващи се много или малко според социалните условия. Социалните условия не създават човешката природа, човешката природа създава социалните условия. Изучих други епохи в „Прокълнатите крале“, с друга форма на обществен строй, друго състояние на цивилизацията. Героите, които рисувам, са в действителност герои, разкриващи същите поведения, и моята етическа присъда е същата.

Въпрос: Вашите герои се представят и утвърждават в черна светлина. Добрината, другарските чувства, верността и много други човешки качества им липсват. Вие, който високо цените приятелството и имате всеизвестно чувство за вяност, защо отбягвате да вградите във вашите герои светли човешки качества?

Морис Дрюон: Без съмнение това се дължи на известно възмущение пред факта, че хората не са такива, каквито бих желал да са. Ако смятах, че поведението им са нормални, нешокиращи, аз не бих ги описал. Вярно е, че съм правил често мрачни описания. Когато един писател описва някои характери с черни краски, то е, защото те не съответствуват на неговия идеал.

Въпрос: Какви са намеренията Ви относно продължението на трилогията „Краят на хората“?

Морис Дрюон: Замислил съм едно продължение, т. е. друг романен цикъл, който ще обхваща останалите живи герои, заедно с други нови герои по време на трагичната епоха на войната — 1939—1945 г. и действието ще протича не само във Франция, а и в Англия, Северна Африка. . . . Войната. Окупацията. Унижението. Потисничеството. Спомени за морални, семейни и политически драми. Войната е магически проявител на човешката природа. Да пожелаем никога да не познаваме такива проявители! Аз изживях всичко това, то беше най-голямото събитие за моето поколение и ако съм толкова критичен спрямо обществото, което живя с известна слепота и слабост предшествуващата войната епоха, това е, защото преминах през изпитанията на войната. Продължението на трилогията е план, който отлагам засега.

Въпрос: Върху какво работите в момента?

Морис Дрюон: Сега работя върху продължението на историческия цикъл „Прокълнатите крале“. Като се връщам към средновековните си характери, дойдох до мисълта, че средновековната епоха има много прилики с нашата епоха. Мисля, че човечеството

днес навлиза в много труден период. Може би навлизаме в нови средни векове, без да си даваме сметка за това. А може и да го съзнаваме. Почти навсякъде по света инстинктивните сили действуват по-определено, отколкото в предходните епохи; живеем във времето на брутално разрешаване на конфликтите.

Един писател замисля много произведения, изпитва много желания, но в последствие извършва подбор. Времето не стига, интересите се изменят в зависимост от обстоятелствата и не трябва да се казва: ще напиша такава новела или такъв роман. . . бих казал подобно на Толстой, когато всяка вечер завършвал дневника си: „Ако е дал бог. . .“

Въпрос: По време на разговора ни Вие на два пъти цитирахте името на Толстой. Кои са писателите, които са Ви оказали влияние и са спомогнали за формирането ви като писател?

Морис Дрюон: Формирането на един писател е плод на неговите срещи. Не само на срещите му със събития и хора, но и на срещите му с книгите. Ние срещаме много хора, с които не се свързваме, срещаме много книги и не се свързваме с авторите им. Към други изпитваме непосредствено влечение, чувстваме сцепление, особено възхищение или голям възторг. Очевидно от големите влияния, които съм изпитал, трябва да отбележа древногръцките и римските автори. Мога да посоча също Шатобриан, Монтескьо, бих посочил и съвременни автори като Валери. . . Ще посоча между писателите генерал Де Гол, който е един от най-големите френски писатели не само на нашия век, но и на всички времена. Но нека се върнем към романистите. В началото споменах Балзак, Мопасан и Толстой. За мен най-велик от всички е Толстой. Аз се вълнувам от света на Толстой, от толстовската щедрост, от толстовското възмущение, от способността му да опише ежедневната реалност — една драматична реалност, от всеобхватността на толстовското описание. Вълнувам се, защото той също ни рисува общество, което изживява тежки сблъсъци, тежки драми. Има известни закони, по които живее светът. Човек също има пужда да живее по известни закони. Звездите, приливите, цикълът на сезоните, растителността се подчиняват на някаква закономерност. Така е и с човека. С раждането, живота, със смъртта, семействата, работата и дните, както казвал Хезиод. Именно това ни дава Толстой: художествени картини, човешки радости и драми в някаква закономерност.

Въпрос: Каква е според Вас целта на художественото произведение?

Морис Дрюон: Целта на художественото произведение е да покаже хората на тях самите. То трябва да бъде развлекателно, да привлече вниманието на читателя върху нещо, което той няма навика да забелязва. Очевидно средите, които описвам в „Прокълнатите крале“ и дори в „Краят на хората“, са среди непознати за по-голяма част от читателите.

За мен изкуството, в което човекът не е едновременно негов обект и субект, не представлява голям интерес. Камъкът е важен, доколкото човек върви по него, удря се, наранява се с него или е нападател с него. Ако се занимавам само с камъка, това означава, че съм учен и правя научно изследване, предназначено за човека, за неговото просвещение или за употребата му. Ако описвам камъка за самия камък, тогава създавам роман за камъка и. . . никой няма да ме чете. Трябва да се рисува човекът за човека, да се пише за човека и да му се покаже неговият портрет. Именно това са правили големите майстори от миналото и затова те могат да ни вдъхновяват.

Въпрос: Вашите произведения избобилствуват с теми и проблеми. Имате ли предпочитания към дадена тема или даден проблем?

Морис Дрюон: Един от проблемите, който най-много съм изследвал в произведенията си, е проблемът за властта, силното желание, което имат хората, да бъдат могъщи. Парите са само средство, те са неутрална власт, която човек може да превърне накрая в желаната власт, откъдето идва и тяхната привлекателност. Сами за себе си парите са нищо; ако се даде на хората да избират между парите и славата, която е форма на власт, по-голяма част ще избера славата. Дайте им политическа власт и те ще избера властта, под парите. Най-сетне има много по-малко хора, привързани към парите за самите пари, и привързаността им се дължи единствено заради стойността им като власт. В стремежа към

властта, към сътворяване на произведения на изкуството човек не се ли стреми да се бори срещу смъртта, създавайки неща, които надживяват времето?

Въпрос: Вярвате ли, че душевната чистота и човешката доброта могат да овладеят и подчинят злото в обществото?

Морис Дрюон: Смятам, че те могат да го уравновесят. Вечно сме се изправяли с лице към конфликтите на две сили, които се срещат, привличат и отблъскват. Винаги има противоречиви сили било в звездите, в атома, обществото или човека.

Въпрос: Какво мислите за днешната френска литература?

Морис Дрюон: Очевидно е, че се печата в огромни мащаби. Въпреки това имам впечатление, че живеем в литературно по-бедна епоха, отколкото времето между двете световни войни или миналия век. Това не изключва обаче наличието на талантиви писатели и хубави книги. На какво се дължи това относително спадане? Най-напред може би на факта, че днес книгата не е толкова важна като главно средство за общуване. Днес образът, далечното предаване на гласа заемат все по-голямо място. Въпреки това смятам, че книгата ще бъде винаги необходима, абсолютно необходима, ще бъде опора на цивилизацията. Чрез книгата човек размишлява, докато със зрително-слуховите средства той понася, става зритель, който получава, почти без да има възможност да упражни критическия си ум. Човек възприема чувства, впечатления или мисли наготово. Вероятно на това се дължи спадането на литературното качество. В областта на театъра също се забелязва, че големите произведения са малко на брой и че малко драматични автори се проявяват. Търсят се нови начини за представяне на спектаклите, правят се нововъведения в театралните постановки, но... текстът, сюжетът, произведението... си остават същите. Търсенето на нови похвати, нови начини на разказ наподобява абстрактното изкуство: човекът е пропъден от него... Или пък ще намерим човека в произведения, които не са художествена измислица, а документирана действителност. Оттук е и все по-голямата мода за писане било на исторически книги, които са свидетелство за миналото, било на мемоари, диалози, които са свидетелство за настоящето.

Въпрос: Какво мислите за времето, в което живеем днес? То е много неспокойно...

Морис Дрюон:... много неспокойно от факта, че аудиовизуалните средства, радиото и телевизията създават мигновено непосредствени и фрапиращи съпоставки. Имаме съпоставки на различни светове, на различни общества. Хората не са съвременни на планетата: едни живеят в ерата на Библията, други в Средновековието, други пък в обществото на XIX в., най-сетне трети живеят в лабораториите на Калифорния или Новосибирск с пулса на XXI век. В мене се оформя чувството, че живеем в някакво Средновековие, защото можем да бъдем изправени пред драматични конфликти между цивилизации, различни по възраст, някои умиращи, други зараждащи се, преживяващи хаотични преходни периоди. Може да се постигне промяна в икономиката на една страна, на нейното индустриализиране и производство. Трябва много по-дълго време, за да се променят хората с техните метафизични или етични концепции, за да могат да заживеят пълноценно в съвременността. Бих казал, че има наследственост на начина на мислене, на етиката, на вярата, на позицията, която хората заемат пред смъртта. Това е в същност в основата на моето художествено изследване за една част от френското общество.

Март 1975 г.

Париж—В. Търново

Разговора води *Георги Попов*